RECENSIONER

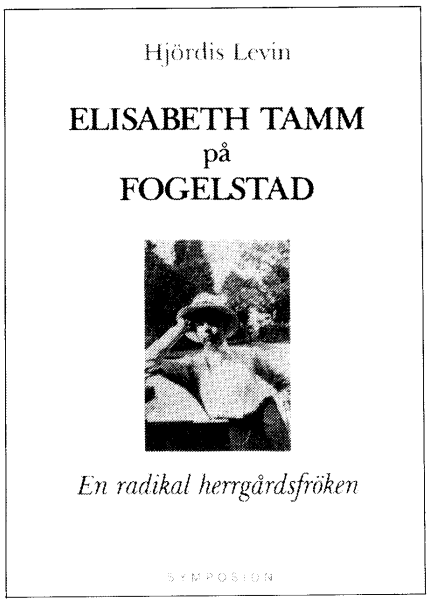

Äntligen en bok kring Fogelstad, Tidevarvet och Frisinnade kvinnor!

Hjördis Levin:
ELISABETH TAMM PÅ FOGELSTAD. EN RADIKAL HERRGÅRDSFRÖKEN.
Symposion 1989

"Det måste märkas att Kvinnor kommit in i politiken". Orden kommer från Elisabeth Tamm, en av initiativtagarna till den kvinnliga Medborgarskolan på Fogelstad (1925-56) och till veckotidningen Tidevarvet (1923-36). Hon var Sveriges första kvinnliga kommunalnämndsordförande, en av våra första kvinnliga landstingspolitiker och en av de fem första kvinnorna i riksdagen. Hon ledde dessutom ensam ett stort gods med flera hundra anställda, hade avancerade teorier om jordbruk och jordägande, var en flitig skribent och under nästan 40 år en ledande gestalt i svensk kvinnorörelse.

En liten bok om denna märkliga kvinna har skrivits av Hjördis Levin. Det är verkligen välkommet med böcker om den grupp kvinnor som stod bakom Fogelstadskolan, Tidevarvet och Frisinnade kvinnor. En doktorsavhandling av Lena Eskilsson är visserligen på väg, men annars är förvånansvärt litet skrivet. Vi väntar fortfarande på en skrift om den svenska kvinnorörelsen efter 1920, en fortsättning på Lydia Wahlströms "Den svenska kvinnorörelsen".

Hjördis Levins syfte har varit att "ge en översiktlig skildring av Elisabeth Tamms insatser som feminist och politiker". Förutom artiklar, protokoll, brev och övrig litteratur om Fogelstadrörelsen har hon haft speciell tillgång till Elisabeth Tamms personliga brev till läkaren och feministen Andrea Andréen. Dessa källor har inte räckt för att skriva en utförlig biografi och resultatet har tyvärr blivit ett slags mellanting mellan levnadsteckning och historisk sammanställning.

Positivt är dock att boken är lättläst och samtidigt fylld av viktiga fakta om gruppen kring Fogelstad. Denna grupp, den s k "konstellationen", bestod förutom Elisabeth Tamm av Elin Wägner, Andrea Andréen, Ada Nilsson, Honorine Hermelin och Kerstin Hesselgren.

Särskilt intressanta är kapitlen om de tre kvinnopolitiska plattformarna (Frisinnade kvinnors riksförbund, Tidevarvet och Medborgarskolan på Fogelstad) och om Svenska Kvinnors Vänsterförbund. I det förstnämnda kapitlet får man en bra redogörelse för hur Föreningen Frisinnade Kvinnor blev ett riksförbund 1921, hur "konstellationen" kom till och hur Fogelstadskolan startade. Man ges en uppfattning om vilka stora insatser av ideellt arbete som låg bakom skolan, tidningen och kvinnoförbundet. Man får också en aning om hur djärva och okonventionella dessa kvinnor var, och hur otraditionellt de ofta gick till väga. I sina idéer var de ofta långt före sin tid.

I kapitlet om SKV redogörs för hur Frisinnade kvinnors riksförbund efter krångliga turer och många inre motsättningar övergick till att bli ett vänsterförbund. Den starka drivkraften var då att markera sig mot högerpolitiken och de nya högervindarna, vilka befarades hota kvinnors fulla medborgarskap. Man ville också understryka fredstanken och neutraliteten. Intressant är att läsa om hur en liten grupp inom SKV, den s k Radikala gruppen, under andra världskriget protesterade mot permitenttågen, hur hjälp skickades till Norge och hur medveten man var om vad som hände i Tyskland.

När SKV anslöt sig till KDV 1945 fick man utstå stark kritik från många håll. SKV blev anklagad för att driva politisk dubbelspel. Hjördis Levin betonar att Elisabeth Tamm och andra i ledningen var mycket positiva till Sovjet, men aldrig blev kommunister. De förblev liberala.

Det är dock synd att boken inte mera går in på vad det innebar att vara frisinnad, hur djupt individualistisk denna politiska syn var, vilka krav som ställdes på individen, hur man på den tiden kunde vara politisk aktiv utan att vara partiansluten, och så vidare.

Vänskapen mellan kvinnor och dess stora betydelse för allt det arbete som genomfördes betonas i boken. "Kanske kan vi kalla Fogelstad-gruppen för den gamla svenska kvinnovänskapens sista fästning" säger författaren.

Hjördis Levin har lyckats väl med syftet att ge en översiktlig skildring av Elisabeth Tamms insatser som feminist och politiker. Avsnitten om Elisabeth Tamms personliga liv, särskilt barndomen, är dock litet väl anekdotiska och verkar inte särskilt väl underbyggda. Här hade det varit bättre att utesluta stora delar eftersom källmaterialet varit så litet, och plats för gissningar och spekulationer blivit för stort. Boken hade vunnit på att vara mer strikt historisk och inte detta mellanting mellan biografi och historisk beskrivning.

En liten anekdot, som säger mycket om Elisabeth Tamms syn på kvinnokampen, skulle jag dock inte vilja vara utan. Den beskriver hur en kursdeltagare en gång kom in i biblioteket på Fogelstad och vid åsynen av alla böcker utbrast: "När det blir revolution, skall jag läsa alla de här böckerna". Varpå Elisabeth Tamm med en elegant handrörelse pekade på hyllorna och svarade: "Det går utmärkt bra att börja med en gång." □

Agneta Wirén